

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 20 februari 1923 kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om ändrade bestämmelser rörande aktiebolaget kreditkassan av år 1922.

I en till bankoutskottet avlåten, den 8 februari 1923 dagtecknad skrivelse hava *fullmäktige i riksbanken* hemställt, att utskottet ville hos riksdagen utverka bifall till sådana ändringar av bestämmelserna rörande aktiebolaget kreditkassan av år 1922,

att totalbeloppet av kassans förpliktelser må uppgå till högst dubbla summan av kassans fonder, samt

att kassan må, när sådant visar sig vara oundgängligen nödvändigt, medverka vid rekonstruktion av kreditanstalt även genom lån till avlyftande av kreditanstalts engagemang.

Såsom stöd för denna framställning hava fullmäktige anfört följande:

»Aktiebolaget kreditkassan av år 1922, som bildades på initiativ av riksbanken, har till ändamål att giva stöd åt svenska kreditanstalter i överensstämmelse med de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t meddelas. Enligt dessa bestämmelser kan kassan lämna dylikt stöd genom garanterande av teckning av erforderligt aktiekapital eller genom belåning åt enskilda personer, aktiebolag eller andra sammanslutningar av lotter och aktier i kreditanstalt, som vore avsedd att stödjas. Dessutom får kassan, när synnerliga skäl föreligga, belåna sparbanks säkerheter eller av sparbanks huvudmän utfärdad förbindelse att tillskjuta för sparbanks fortsatta verksamhet nödiga medel. Dessa vid början av kassans verksamhet fastställda bestämmelser hava senare av Kungl. Maj:t utvidgats så, att kassan vid rekonstruktion av kreditanstalt jämväl må utlämna lån mot hypotek av bevis om tillskott till anstaltens grundfond enligt § 209 av gällande banklag. *Fullmäktige i riksbanken.*

Kreditkassans aktiekapital utgör fem miljoner kronor, tecknat av privata banker, varjämte staten genom riksgäldskontoret till kassan överlämnat en garantifond av nominellt femtio miljoner kronor av staten utgivna 5 % obligationer. Om vid kassans likvidation förlust uppstått på kassans rörelse, skall förlusten i första hand drabba garantifonden och i sista hand aktiekapitalet. Kassan äger icke utlåna eller ikläda sig förbindelser för mera än tillhoppa femtiofem miljoner kronor.

När kreditkassan bildades lät det sig icke förutses i vilken omfattning den inträdda ekonomiska krisen kunde komma att påkalla stöd åt kreditanstalter. Ej heller kunde förutses på vilka olika sätt kassans stödjande verksamhet kunde bli av behovet påkallad. Några detaljerade och eventuella situationer täckande riktlinjer för kassans verksamhet kunde fördenskull icke på förhand uppdragas. Den hittills vunna erfarenheten har emellertid visat, att olika vägar måste inför olika situationer kunna av kassan beträdas, för att kassan skall vara i stånd att fylla sitt ändamål. De av Kungl. Maj:t ursprungligen meddelade bestämmelserna ha också, såsom härovan nämnts, redan en gång måst utvidgas och fullmäktie anse sig nu böra föreslå ytterligare ändring.

Redan innan kassan trädde i verksamhet, hade riksbanken vid rekonstruktion av sydsvenska kreditaktiebolaget måst intervensera på ett sätt, som icke hade kunnat ifrågakomma, om icke fullmäktige ansett sig kunna förutsätta, att de av riksbanken sålunda åtagna förpliktelserna inom kort skulle komma att övertagas av den planerade kreditkassan. Denna förutsättning gick också i uppfyllelse.

Fullmäktiges betänkligheter mot övertagande av dessa förpliktelser hade sin orsak däri, att såväl arten av de säkerheter, om vilkas belåning här var fråga, som belåningstiden icke voro överensstämmande med de regler, som böra gälla för en centralbanks kreditgivning.

Den situation, liknande den som rådde vid tiden för kreditkassans bildande, föreligger nu. Riksbanken har för att möjliggöra den nyligen genomförda rekonstruktionen av Värmlands enskilda bank nödgats övertaga vissa Värmlandsbankens engagement, mot vilka ur riksbankssynpunkt måste anföras samma betänkligheter som mot de förpliktelser, riksbanken övertog i sammanhang med sydsvenska kreditaktiebolagets rekonstruktion. Nu liksom då ha fullmäktige handlat under förutsättning, att de riksbanken ådragna förpliktelserna endast tillfälligtvis böra få tynga riksbanken och att de samma inom kort skulle komma att övertagas av kreditkassan.

Efter ingående underhandlingar med finansministern, bankinspektören och kreditkassan kom man till den enhälliga meningen, att riksbanken för att rädda Värmlandsbanken från fullständigt sammanbrott måste träda emellan på sätt som skedde. Kreditkassans styrelse förklarade sig därvid för sin del villig att av riksbanken övertaga ifrågavarande engagement, så snart härför erforderliga ändringar i bestämmelserna för kassans verksamhet blivit vidtagna.

För att kassan skall kunna göra detta måste dels det nu fastställda högsta beloppet, till vilket kassan får ikläda sig förpliktelser, ökas, dels åt kassan medgivas att vid rekonstruktion av kreditanstalt lämna sin medverkan även genom lån till avlyftande av kreditanstalts engagement.

Enligt gällande bestämmelser får totalbeloppet av kreditkassans förpliktelser icke överstiga sammanlagda summa av kassans fonder eller 55 miljoner kronor. Härav äro för närvarande tagna i anspråk omkring 37 miljoner kronor. Resterande 18 miljoner kronor äro icke tillräckliga för täckande av de engagement, om vilka här är fråga, vartill kommer, att den ekonomiska utrensningsprocess, till vars underlåtande kassan bildats, ännu icke torde vara helt slutförd.

Ehuru vid bildandet av kreditkassan av naturliga skäl icke kunde på förhand beräknas omfånget av de förpliktelser, kreditkassan kunde för fyllande av sitt ändamål behöva påtaga sig, föreslogs av riksbankens representant vid förhand-

lingarna rörande kassans bildande, att den garantifond, staten skulle tillskjuta, borde bestämmas till 100 miljoner kronor. Någon ökning av garantifonden är emellertid icke nu erforderlig, utan kan den behövliga utvidgningen av kassans hjälpförmåga åstadkommas därigenom, att kassan berättigas iklåda sig förpliktelser till *dubbla* summan av kassans fonder. I detta sammanhang kan erinras därom, att svenska kronkreditaktiebolaget, som bildades år 1918 på liknande grunder som kreditkassan i ändamål att anskaffa medel för tillhandahållande av i samband med handelsavtal beviljade krediter till utlandet, var berättigat att iklåda sig förpliktelser till högst *fem* gånger bolagets fonder. Fullmäktige ha förvissat sig därom, att denna utvidgning av kassans rätt att iklåda sig förpliktelser icke möter hinder från kassans aktieägares sida.

Om kreditkassan berättigas att iklåda sig förpliktelser till dubbla summan av kassans fonder, anse fullmäktige, att grundad anledning finnes att antaga, att kassan härigenom blir i stånd att möta de anspråk på biträde, som ännu kunna väntas bliva ställda på kassan.»

Såsom fullmäktige erinra, bildades förlidet år på deras initiativ aktiebolaget kreditkassan av år 1922. Samma års riksdag medgav, på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, att såsom garantifond åt ett aktiebolag med uppgift att bereda stöd åt inhemska banker finge genom riksgäldskontoret tillhandahållas bolaget ett belopp av 50 miljoner kronor i av svenska staten utgivna 5 procents obligationer, att användas i överensstämmelse med vissa angivna grunder.

Utskottet.

Vid avlåtande av ifrågavarande framställning erinrade föredragande departementschefen, hurusom den alltjämt pågående ekonomiska krisen medfört avsevärda förluster för åtskilliga av landets banker. För ett par banker hade sålunda en djupgående rekonstruktion blivit nödvändig med nedskrivning av aktiekapitalet till en ringa del av ursprungliga värdet och anskaffande av nytt kapital. Vid underhandlingarna rörande den sista av dessa rekonstruktioner hade det emellertid visat sig, att densamma icke kunde genomföras utan statens medverkan i en eller annan form. Denna medverkan lämnades av riksbanken under förutsättning att med statens stöd bildades en låneanstalt med uppgift att underlätta avvecklingen av på kreditväsendets område inträffande svårigheter. Det erinrades vidare, hurusom de föreliggande svårigheterna till väsentlig del torde hava föranletts av det betryckta läget inom vissa industrier, som måhända hastigt nog kunde komma att återhämta sig. Men uppenbarligen hade åtskilliga banker på grund av alltför stor optimism vid bedömandet av härigheten hos företag, vilka erhållit kredit, råkat i svårigheter, som icke kunde utjämnas allenast genom att avvakta ett omslag i konjunkturerna. Åtskilliga företag, som tillkommit under krigsperioden, hade visat sig icke äga förutsättning att bestå efter inträdda fredsförhållanden. Och i andra fall hade utvidgningar av redan bestående anläggningar företagits i en sådan omfattning, att efter inträdandet

av fritt varuutbyte normal förräntning av det nedlagda kapitalet ej syntes vara att räkna med. Under sådana förhållanden ansågs staten böra träda emellan för möjliggörande av den pågående krisens avveckling utan alltför stora svårigheter. I detta syfte kom sedermera ifrågakvarande kreditkassa till stånd.

Såsom fullmäktige framhålla, kunde man vid den tidpunkt, då kreditkassan bildades, icke förutse, i vilken utsträckning den inträdda ekonomiska krisen kunde komma att påkalla stöd åt kreditanstalter. Ej heller kunde förutses, på vilka olika sätt kassans stödjande verksamhet kunde bliva av behovet påkallad.

Redan innan kassan trädde i verksamhet hade vid rekonstruktionen av Sydsvenska kreditaktiebolaget fullmäktige nödgats ingripa och hade fullmäktige därvid ansett sig kunna förutsätta, att de av riksbanken åtagna förpliktelserna inom kort skulle komma att övertagas av kreditkassan, något som också skedde.

Nu har, enligt vad fullmäktige meddela, en liknande situation inträtt. Riksbanken har nämligen för att möjliggöra genomförandet av Värmlands enskilda banks rekonstruktion nödgats övertaga vissa av bankens engagemang, vilka äro av beskaffenhet att icke böra tynga riksbankens portfölj. Även i detta fall hava fullmäktige ansett sig kunna förutsätta, att de av riksbanken åtagna förpliktelserna inom kort skulle komma att överflyttas på kreditkassan och har styrelsen för denna förklarat sig villig att övertaga engagemangen, så snart härför erforderliga ändringar i bestämmelserna för kassans verksamhet vidtagits.

Fullmäktige framhålla vidare, att den ekonomiska utrensningsprocess, till vars underlättande kassan bildats, ännu icke torde vara helt slutförd, och anse fullmäktige grundad anledning finnas att antaga, att, om kreditkassan berättigas att ikläda sig förpliktelser till dubbla summan av kassans fonder, kassan därigenom skall bliva i stånd att såväl övertaga de krediter, vilka riksbanken övertagit från Värmlands enskilda bank, som jämväl möta de anspråk på biträde, som ännu kunna väntas bliva ställda på kassan.

Ehuru betänkligheter förefinnas mot en utsträckning av kassans verksamhetsområde till att omfatta även övertagande till viss del av banks kreditengagemang vid rekonstruktion samt att öka statens förpliktelser på nu föreslaget sätt, har likväl utskottet, vid den prövning utskottet ägnat denna fråga, kommit till den övertygelsen, att under rådande förhållanden staten icke bör undandraga sig att lämna det ekonomiska stöd, varom fullmäktige nu gjort framställning.

De särskilda förhållanden, som föranlett dels kreditkassans bildande dels ock fullmäktiges ifrågakvarande framställning, synas emellertid påkalla en

noggrann undersökning, huruvida vår nuvarande banklagstiftning kan anses vara tillfyllest för tillvaratagande av de intressen nämnda lagstiftning har till uppgift att skydda. Åtskilliga skäl tala enligt utskottets mening för nödvändigheten av att en dylik undersökning verkställas. Vid denna torde särskilt böra tagas under överbäggande, om icke bestämmelser erfordras till förebyggande av den risk för bankerna, som kan ligga i vissa grenar av deras utlåningsrörelse, bland annat utlåningen till emissions- eller andra dylika bolag samt utlämnande av lån mot säkerhet av aktier. Även lär undersökningen böra taga sikte på förhållandet mellan affärsbankerna och landets industri och därvid särskilt på frågan om åtgärder till förebyggande av emissionsrörelsens förening med bankrörelse.

Vidare torde med skäl kunna ifrågasättas, huruvida icke banksammanslagningar av den art, som under de senaste åren i stor utsträckning ägt rum, äro till skada för näringslivet, då de smärre bankerna hava en särskild uppgift att fylla vid tillgodoseendet av de mindre näringsidkarnas lånebehov.

I detta sammanhang torde jämväl böra utredas frågan om den nuvarande tillsyningsmyndighetens ställning till landets bankväsen och särskilt i vad mån denna myndighets befogenhet bör närmare preciseras och måhända utsträckas.

Dessa och andra därmed sammanhängande spörsmål äro emellertid av den natur, att de kräva ett synnerligen ingående och omsorgsfullt överbäggande, innan de kunna göras till föremål för lagstiftning; och torde med hänsyn till ärendets stora vikt och betydelse Kungl. Maj:t icke underlåta att vidtaga härför erforderliga åtgärder.

Under åberopande av vad sålunda blivit anført hemställer utskottet,

att fullmäktiges i riksbanken föreliggande förslag må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 20 februari 1923.

På bankoutskottets vägnar:

BERNH. ERIKSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

av första kammaren: herrar Gustafsson, Lindley, Waller, Enhörning, Johansson, Malmberg, Bondeson*) och Abrahamsson*);

av andra kammaren: herrar Eriksson i Grängesberg, Gustafsson i Örebro*), Borggren*), Hamrin, Bäcklund*), Lorichs, Törnkvist och Strindlund.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.